

Lábjegyzetek egy meg nem írt műhöz

1

Azt írta az egyik barátom, amikor hatvanéves lettem, hogy ne ijedjek meg, lesznek még több is, és hogy ő ezt tapasztalatból mondja. Végellel kapcsolatban ilyesmi mondat nem juthat senki eszébe, nemcsak mert az ijedtség szót nem lehet vele összefüggésbe hozni (talán egyszer, amikor Bécs előtt le akart esni a repülőgépe), hanem mert valahogy mindig annyi volt, amennyi. Mindig rendben látszott lenni a korával. Vagy inkább fordítva: sose volt érdekes, hány éves. Fiatalabban bölcsnek tetszett, idősebben örökifúnak. Mert a tekintete nem változott, a tekintet fénye, csillogása, derűje, töretlensége.

2

A cím, a lábjegyzetes, a legutolsó Mayröcker könyv (al)címe. Fridericke Mayröcker osztrák írónőt a magyar (nyelvű) olvasó nemigen ismeri – sajnálhatja. Én az ő szövegein szoktam mérni vagy újra meg újra konstatálni, milyen kevésbé is tudok németül. (Ennek a ténynek a másik, gőgösre fogalmazott fele hangzik úgy, hogy ha tudnék németül, nagyon tudnék németül.) Mély felületességgel úgy mondanám, hogy M. egy Tandoriba oltott Nemes Nagy Ágnes; csak feketében – amennyiben persze NNA meg TD is szóke.

És még az is lehet, hogy megírom, ami itt most még meg nem írt. A „hirtelen”-sorozatnak (l. többnyire Élet és Irodalom) eredetileg „meg nem írt” volt a munkacíme. *A hirtelen barátság* meg nem írt barátság, *a hirtelen megállás* meg nem írt megállás, *a hirtelen tánc* meg nem írt tánc. *A hirtelen lassanként* már elfelejtette a kezdeteket.

3

Jut eszembe, nevetve, inkább vigyorogva, értsd baráti arcátlansággal: Laci és a német! Mert van őneki ez a víziója, hogy tud németül. És nem is mondanám, hogy nem tud. Inkább hogy minden nyelven tud. Van egy bensőséges viszonya a nyelvvel mint olyannal. De egy közönséges kedd este egy kicsit mégiscsak más. Volna egy tolmács. Nejn, danke. És tényleg, beszél és beszél, magyaráz, a mutogatós két keze repked a teuton éjszakában, a publikum rokonszenvezőn figyel, már-már szájtátva – és egy mukkot sem ért. Illetve sok mukkot ért, ezért figyel tisztelettel. Olyan ez valamelyest, mint a Dragomán gyorsasága vagy a Bodor lassúsága: nem számít, vagy alig, csak az számít, az a lefegyverző, hogy a néző azonnal érzi, aki ott most így-úgy beszél, az egy (nagy) valaki, és nem mert szolgálati autó jár neki, hanem mert hiteles.

4

Milyen jót tenne, írtam régebben, egyszerűen szólva a magyarságunknak, a mi-a-magyarnak, ha ismernénk, olvasnánk, megértenénk a Gombrowicz-naplókat. De nem is kéne ilyen messzire menni, már az is elég volna, üdvös, ha Végelt ismernénk. Azt, ahogy ő tud beszélni a kisebbségi-létről, provincia és centrum(?), provincia és provincializmus viszonyáról, régióról és világegészről, magyarságról mint európaiságról, racionálisan és érzelemmel, helyi tapasztalatokkal (élettel) és világnyi tekintéssel, Trianonról épeszűen és -szívűen, nem a gyakori utakat (önkorlátozásokat, vakságokat) választva, vagyis vagy a szőnyeg alá söpörni, vagy a sebeket vakargatni. A magyarság problémáját nem egyre magyarabb, így egyre részlegesebb, egyre magányosabb szempontból nézni, hanem az emberi jogok felől. De lehet, hogy ezt már csak én gondolom így, noha szívesen lennék e tekintetben Végel árnyékában.

Az a másik barátom idézte akkor Camus-t is: „Ma minden író beszáll kora gályájába.” E gálya nagy utazója Végel.

5

Ha róla beszélek, Pavlov kutyája, azonnal eszembe jut Pavlov kutyája meg Tolnai meg Domonkos meg az egész Új Symposion – de ezt már annyiszor, hogy most nem, majd csak a 75.-en megint; vagy nem is, arra csak kicsiny szíveket fogok írni, korallpiros szív alakú szívecskéket. Így tervezem. Ember tervez.

Hősünk olyan otthonos magabiztossággal mozgott abban a szabadkai éjszakai bárban (van nappali bár?), olyan nyugodt élvezettel, grandseigneur-i barátságossággal (ahogy mindig!), akárha egy könyvtárban volna, nem csupán fejből, de gyomorból tudja, mit hol keressen, és tudja azt is, mit keressen, mit chercheljen. Hát már csak a színéről fölismeri a könyveket! A szagáról. Stb. A mellékszereplő ha nem is gátlásosan, de tanácstalanul ücsörgött azon a plüssös, süppedős, formatervezett ülőalkalmatosságon, amely a szék-fotel-bárszék közti keskeny résben nyervegett volna nevet. Egyik se volt vagy mindegyik, a nyelv tehetetlenül tárta széjjel nemzetközi, de legalábbis internacionalista karját. Mert ez mintha az egész béketáborban egységes lett volna, ahogy a Monarchiát jellemezték a színházi épületek és pályaudvarok, akképp a szocializmust ezek a modernista bár-izék.

Főhősünk épp nyugtatgatta alhősünket, aki ettől, láss csodát, meg is nyugodott. Főhősünkből szakadatlanul nyugalom árad, noha ő maga többnyire izgatottan beszél, hallgat, van, izgatottan izgatott, a folytonos figyelem izgatottsága ez, ami azonban, megmagyarázhatatlanul és a legkevésbé sem logikusan egy nem pusztán alkati nyugalomban gyökerezik. Ami nem azt jelenti, hogy mindig az van, úgy van, az történik, ahogy azt főhős dolgos optimizmussal előrevetíti, ám ez a legkevésbé sem csökkenti a szavai nyomán fölfénylő általános derűsséget. Amely, és innét a hatásossága is, nem az ő szeretetre méltó személyére vonatkozik, hanem a világra, hogy tudniillik az volna szeretetre méltó. Ez olyan meghökentető, vad állítás – hogy a keletkezett nyugalmat már-már dermedtségnek is hihetnénk.

Alhős aggódása a kisszerűnél is kisszerűbbnek nevezhető. Számolatlan helyi dinárokot kapott honoráriumként, milliókat, ezt kellett volna néhány száz megbízható márkára átváltani. De hogy. Nem probléma, vetette oda főhős szórakozottan, azzal lenyűgöző, sőt tiszteletre méltó komolysággal fordult minden figyelmével a kis színpadon vetkőző égisz égisz művésznő felé. Alhős sztriptízismeretei bizvást fogyatékosnak mondhatók, és ez alkalommal sem használta ki létezése teljes intenzitásával a lehetőséget, hogy látóhatárát ily módon is bővítse, azon tűnődött – szinte gyerekesen –, hogy milyen magas is lehet a nő, mert nagyon magas volt, mint egy vendégfogadó, olyan, és még az is foglalkoztatta – nem is érteni a kérdést –, hogy *miért* ilyen magas. Montenegrói, vetette oda főhős, miközben barátságosan odaintett az egyre meztelenebb kolleginának. Pinányi színpad, jutott alhős eszébe – így legalább stílárisan csatlakozott a genius locihoz.

Kis, fűrge pálinkákkal haladt „a mindenek fölött őröködő Idő”, a táncosnő munkája végeztével elsuhanván az asztaluk mellett, beletúrt főhős hajába, és mondott valamit a környékre jellemző valamelyik szláv nyelven. Főhős biztatóan alhős felé bólintott. Alhős most úgy érezte, barátja szemének megszokott szép csillogása csak nagyon áttételesen vonatkozhatik az ő márkáira. Súlyosan tévedett. De akkor már ott is ült az asztaluknál egy afféle fésülködőköpenyben a lány. Ülve is daliás volt. Kraszívaja, dünyögte alhős, szinte lehelve, hogy senki meg ne hallja.

Főhős, aki mint egy felnőtt, magánál tartotta alhős pénzét, most a lány felé nyújtotta a köteget, aki ahelyett, hogy átvette volna, erre enyhén széjjeltárta combjait, ilyen hosszú combokat alhős eddig csak filmen látott, éljen a nagy Montenegró!, és akkor!

És akkor elővillantak a harisnyakötők, és akkor!

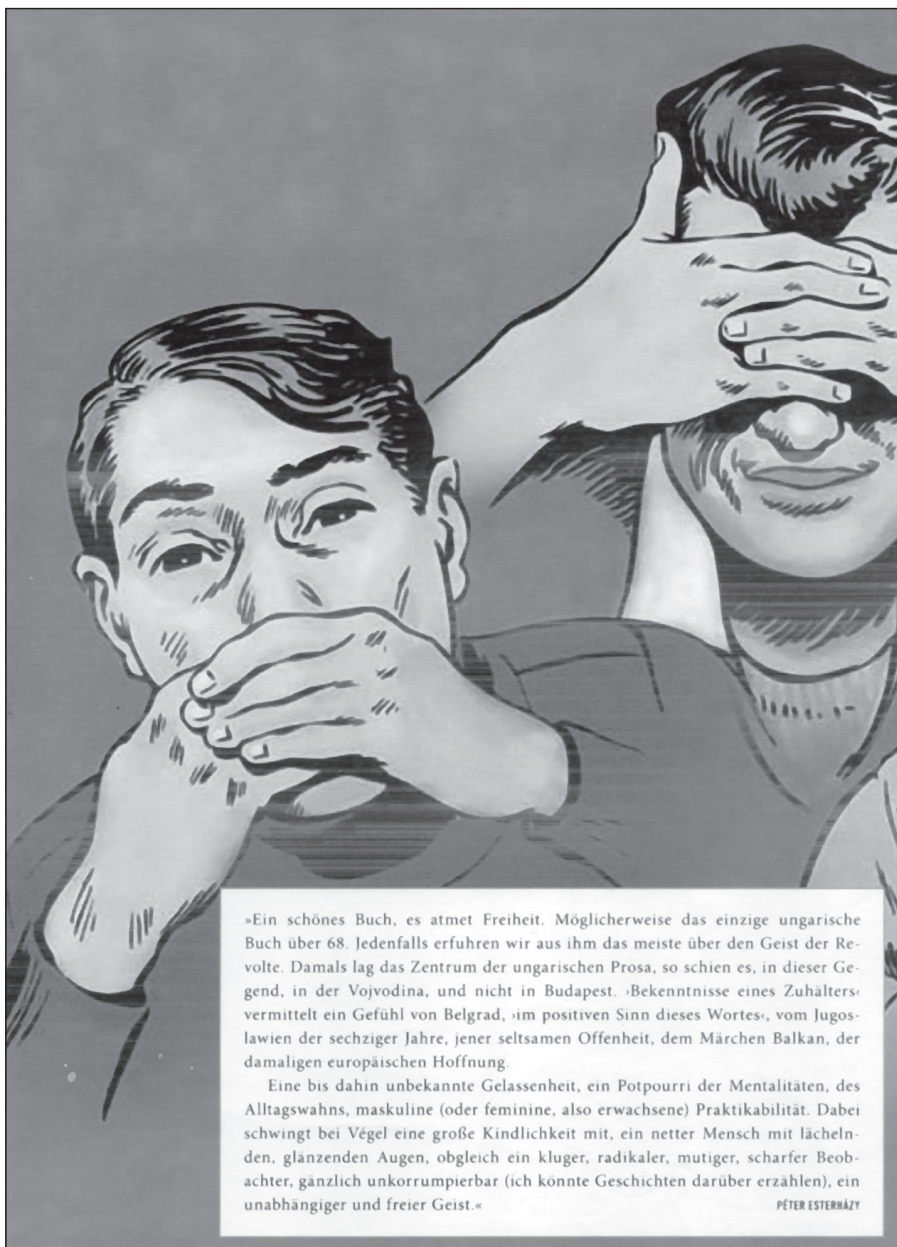
És akkor meglátták, közvetlenül, tényleg ahogy csillag megy az égen, hogy a harisnyakötőbe szép rendben sihtolva valutatömbök nyertek elhelyezést, vidáman leffegett a végük, márka, dollár, svájci frank, nagyság szerint csoportosítva, százasok, ötvenes és így tovább – mondanók: a végtelenségig!

Számok röppentek a buja térben, hol a férfi intett, hol a nő, ahogy az már lenni szokott. Aztán megegyeztek. A nő oda sem nézve kivett egy csomó márkát, innét is egy kicsit, onnét is egy kicsit, az ujjai, a begyek érezhették a mennyiséget, majd pontosan leszámolta főhős kezébe a kialakított összeget, ő meg diadalittasan továbbadta. Nevetett, akkor így rendben, ugye. Alhős és a montenegrói együtt bólintottak.

Azután véget ért az éjszaka is.

7

Történetek egyéb módosítások az elbeszélésben?
A legkevésbé sem.

»Ein schönes Buch, es atmet Freiheit. Möglicherweise das einzige ungarische Buch über 68. Jedenfalls erfuhren wir aus ihm das meiste über den Geist der Revolte. Damals lag das Zentrum der ungarischen Prosa, so schien es, in dieser Gegend, in der Vojvodina, und nicht in Budapest. »Bekenntnisse eines Zuhälters« vermittelt ein Gefühl von Belgrad, »im positiven Sinn dieses Wortes«, vom Jugoslawien der sechziger Jahre, jener seltsamen Offenheit, dem Märchen Balkan, der damaligen europäischen Hoffnung.

Eine bis dahin unbekannte Gelassenheit, ein Potpourri der Mentalitäten, des Alltagswahns, maskuline (oder feminine, also erwachsene) Praktikabilität. Dabei schwingt bei Végel eine große Kindlichkeit mit, ein netter Mensch mit lächelnden, glänzenden Augen, obgleich ein kluger, radikaler, mutiger, scharfer Beobachter, gänzlich unkorruptierbar (ich könnte Geschichten darüber erzählen), ein unabhängiger und freier Geist.«

PÉTER ESTERHÁZY

*Esterházy Péter szövege az Egy makró emlékiratai
német kiadásának hátoldaláról*